

Uchwała z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 8/12

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Barbara Myszka

Sędzia SN Maria Szulc

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa małoletniego Aleksandra J. przeciwko "I.M.D.", jednostce badawczo-rozwojowej w W. i Skarbowi Państwa – Ministrowi Zdrowia o odszkodowanie, zadośćuczynienie, rentę i ustalenie, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 20 kwietnia 2012 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowieniem z dnia 29 listopada 2011 r.:

"Skarb Państwa czy "I.M.D." w W. ponosi odpowiedzialność z tytułu czynu niedozwolonego (błędu w sztuce lekarskiej) popełnionego przy wykonywaniu czynności leczniczych w szpitalu klinicznym "I.M.D." w W. w marcu 1998 r.?"

podjął uchwałę:

Jednostka badawczo-rozwojowa odpowiada za szkodę wyrządzoną w marcu 1998 r. wskutek błędu w sztuce lekarskiej, popełnionego przez osobę wchodzącą w skład zespołu szpitala działającego w strukturze tej jednostki i będącą jej funkcjonariuszem, także wtedy, gdy działalność szpitala była finansowana na zasadach właściwych dla jednostek albo zakładów budżetowych.

Uzasadnienie

Małoletni powód Aleksander J. wniósł przeciwko "I.M.D.", jednostce badawczo-rozwojowej w W. i Skarbowi Państwa – Ministrowi Zdrowia powództwo o naprawienie szkody, której źródłem jest czyn niedozwolony (błąd w sztuce lekarskiej) popełniony przez lekarzy wykonujących czynności lecznicze w szpitalu klinicznym w W. w marcu 1998 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 26 stycznia 2011 r. uwzględnił powództwo w stosunku do Skarbu Państwa na podstawie art. 417 k.c. w brzmieniu obowiązującym w marcu 1998 r. Odwołał się do stanu prawnego określającego w 1998 r. status szpitala klinicznego "I.M.D." w W., będącego wówczas publicznym zakładem opieki zdrowotnej i jednostką organizacyjną jednostki badawczo-rozwojowej, którą był (i jest) "I.M.D." w W.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Apelacyjny w Warszawie powziął wątpliwość wyrażoną w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem legitymacji biernej w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania związane z działalnością leczniczą szpitala klinicznego jednostki badawczo-rozwojowej był już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 4 kwietnia 2003 r., III CKN 1246/00 ("Izba Cywilna" 2003, nr 12, s. 34) wyjaśnił, że według ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej w pierwotnym brzmieniu (Dz.U. Nr 91, poz. 408 ze zm. – dalej: „u.z.o.z.”) szpital w "I.M.D." był niewątpliwie zakładem opieki zdrowotnej, przy czym jako utworzony przez naczelny organ administracji państwowej i utrzymywany ze środków publicznych miał charakter publicznego zakładu opieki zdrowotnej. Podkreślił, że według ustawy o zakładach opieki zdrowotnej w pierwotnym brzmieniu szpital w "I.M.D." mógł mieć taki status, jaki miała większość publicznych zakładów opieki zdrowotnej, w tym szpitale kliniczne przy akademiach medycznych, tj. być jednostką budżetową. Sytuacja uległa zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. o zmianie ustawy o zakładach opieki zdrowotnej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 661 – dalej: „ustawa nowelizująca z 1997 r.”). Na mocy tej ustawy zmieniono art. 1 ustawy, dodając m.in. w ust. 2, że zakład opieki zdrowotnej może być również utworzony i utrzymywany w celu prowadzenia badań

naukowych i prac badawczo-rozwojowych w powiązaniu z udzielaniem świadczeń zdrowotnych i promocją zdrowia. Dodano także art. 8a, który w ust. 2 przewidywał, że do publicznego zakładu opieki zdrowotnej utworzonego w celu określonym w art. 1 ust. 2 pkt 1 stosuje się przepisy ustawy z zachowaniem przepisów o jednostkach badawczo-rozwojowych. Sąd Najwyższy wskazał także na art. 3 ustawy nowelizującej z 1997 r., który wprowadził do art. 2 ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 44, poz. 194 ze zm.) ustęp 3a, zgodnie z którym jednostki badawczo-rozwojowe prowadzące badania naukowe lub prace badawczo-rozwojowe w dziedzinie nauk medycznych uczestniczą w systemie ochrony zdrowia. W wyniku tej nowelizacji utracił moc art. 49 ustawy, a wprowadzony art. 35b przewidywał, że publiczny zakład opieki zdrowotnej, utworzony przez organ określony w art. 8 ust. 1 pkt 1-3, prowadzony jest w formie samodzielnego zakładu mającego osobowość prawną, pokrywającego z posiadanych środków i uzyskiwanych przychodów koszty działalności i zobowiązań oraz prowadzącego gospodarkę finansową na zasadach określonych w ustawie. Istotny wyjątek od tej reguły przewidywał art. 35d u.z.o.z., według którego publiczny zakład opieki zdrowotnej, utworzony w celu określonym w art. 1 ust. 2, jest prowadzony w formie przewidzianej w przepisach wymienionych w art. 8a ust. 2.

W ocenie Sądu Najwyższego, niejasne przepisy art. 1 ust. 2 pkt 1, art. 8a ust. 2 i art. 35d u.z.o.z., dotyczące działalności leczniczej prowadzonej w powiązaniu z jednostkami badawczo-rozwojowymi, można rozumieć w ten sposób, że uznały one szpitale w jednostkach badawczo-rozwojowych za integralny element struktury tych jednostek. Sąd Najwyższy uznał, że w tej sytuacji można przyjąć, iż szpital w "I.M.D." przestał być z dniem 5 grudnia 1997 r. jednostką budżetową i powinien być odtąd traktowany wyłącznie jako element struktury organizacyjnej "I.M.D.". Od tej chwili finansowanie tego szpitala ze środków publicznych powinno się odbywać na zasadach innych niż przewidziane dla jednostek budżetowych, np. w sposób przewidziany przez art. 63a ust. 3 u.z.o.z. dla szpitali klinicznych państwowych uczelni medycznych w brzmieniu przewidzianym przez ustawę nowelizującą z 1997 r. Jednakże "I.M.D." do końca 1998 r. był finansowany na dotychczasowych zasadach, tj. ze środków budżetowych, tak jak to dopuszczał art. 35c u.z.o.z. Okoliczność ta skłoniła Sąd Najwyższy do przyjęcia, że "I.M.D.", będący osobą

prawną, mógł się ważnie zobowiązać do zapłaty ceny za środki niezbędne do działalności szpitala, choćby szpital miał status jednostki budżetowej.

Zagadnienia odpowiedzialności za zobowiązania kontraktowe związane z prowadzeniem szpitala klinicznego w "I.M.D." dotyczy także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2003 r., IV CK 121/02 (nie publ.), według którego jednostka badawczo-rozwojowa, która zawarła umowę sprzedaży, jest zobowiązana do zapłaty ceny niezależnie od tego, że przedmiot sprzedaży przeznaczony jest na potrzeby jednostki budżetowej działającej w ramach struktury organizacyjnej tej jednostki. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2004 r., I CK 14/03 (nie publ.), określenie sposobu finansowania zobowiązań ze środków budżetowych w akcie o utworzeniu danej osoby prawnej nie niweczy odpowiedzialności kontraktowej tej osoby prawnej wobec osób trzecich. Kontynuację tej linii orzeczniczej stanowi wyrok z dnia 30 stycznia 2004 r., I CK 140/03 (nie publ.), w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że "I.M.D." w W. jako jednostka badawczo-rozwojowa, a więc osoba prawna, ponosi odpowiedzialność za zobowiązania zaciągnięte w związku z działalnością prowadzonego w nim szpitala (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 154/03, nie publ.). W wyroku z dnia 10 sierpnia 2005 r., I CK 84/05 (nie publ.) Sąd Najwyższy przyjął, że przepisy ustawy o jednostkach badawczo-rozwojowych nie mogą stanowić wyłącznej podstawy materialnoprawnej przy ocenie roszczeń "I.M.D." przeciwko Skarbowi Państwa z tytułu kosztów bieżącej działalności w 1998 r. funkcjonującego przy nim szpitala klinicznego, który do końca 1998 r. był finansowany jako jednostka budżetowa.

Przytoczone wyroki Sądu Najwyższego, dotyczące w zasadzie zobowiązań kontraktowych zaciągniętych we własnym imieniu przez "I.M.D.", pozwalają stwierdzić, że za zobowiązania te odpowiada "I.M.D." także wtedy, gdy zostały one zaciągnięte na potrzeby szpitala klinicznego. Sąd Najwyższy uznaje co do zasady, że z dniem 5 grudnia 1997 r. szpital przestał być jednostką budżetową i powinien być odtąd traktowany wyłącznie jako element struktury organizacyjnej "I.M.D.". Pewna wątpliwość wiąże się jednak z dalszym finansowaniem szpitala w 1998 r. na zasadach właściwych dla jednostek budżetowych. Z wyroku z dnia 30 stycznia 2004 r., I CK 140/03, wynika wyraźnie, że mimo to szpital nie był już jednostką budżetową. W innych wyrokach Sąd Najwyższy skłaniał się ku takiemu wnioskowi,

nie zajmując jednak definitywnego stanowiska. Również w orzecznictwie Sądu Najwyższego w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych przyjmuje się, że z dniem 5 grudnia 1997 r. ustawodawca zrezygnował z powiązania szpitali klinicznych z jednostkami badawczo-rozwojowymi, co oznacza, że szpitale w jednostkach badawczo-rozwojowych utraciły status zakładów opieki zdrowotnej i stały się integralnym elementem struktury tych jednostek (zob. wyroki z dnia 14 grudnia 2006 r., I PK 143/06, OSNP 2008, nr 3-4, poz. 30, I PK 144/06, nie publ., I PK 145/06, nie publ. oraz I PK 146/06, nie publ.). Stanowisko to Sąd Najwyższy podtrzymał w licznych, niemal jednobrzmiących wyrokach wydanych w okresie od marca do sierpnia 2007 r.

Żaden z wymienionych wyroków nie dotyczył odpowiedzialności deliktowej za szkody wyrządzone w związku z działalnością szpitala klinicznego, choć dotychczasowe ustalenia mogą mieć znaczenie dla określenia podmiotu odpowiedzialnego z tytułu czynu niedozwolonego (błędu w sztuce lekarskiej) popełnionego przy wykonywaniu czynności leczniczych w szpitalu klinicznym "I.M.D." w marcu 1998 r. Przede wszystkim jednak należy wskazać, że w owym czasie obowiązywał art. 420 k.c., zgodnie z którym, jeżeli szkoda została wyrządzona przez funkcjonariusza państwowej osoby prawnej, odpowiedzialność za szkodę ponosiła zamiast Skarbu Państwa ta osoba prawna. W związku z tym przepisem w orzecznictwie i piśmiennictwie przyjmowano, że jeżeli szkoda zostanie wyrządzona pacjentowi przez lekarza (personel pomocniczy) państwowego zakładu leczniczego, niebędącego *statione fisci* Skarbu Państwa, lecz mającego osobowość prawną, odpowiedzialność za szkodę ponosiła zamiast Skarbu Państwa ta osoba prawna (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 1998 r., II CKN 46/98, nie publ. i z dnia 11 maja 1999 r., I CKN 1285/98, nie publ. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2000 r., I CO 52/99, nie publ.). W piśmiennictwie wyjaśniono ponadto, że wyrażona w art. 420 k.c. zasada obowiązywała niezależnie od tego, w jaki sposób była finansowana osoba prawna, jeżeli zatem błąd w sztuce lekarskiej został popełniony przez lekarza będącego pracownikiem, a tym samym „funkcjonariuszem” "I.M.D.", to odpowiedzialność za związaną z nim szkodę powinien ponosić "I.M.D.". Jeżeli natomiast błąd w sztuce lekarskiej został popełniony przez osobę, która nie była funkcjonariuszem państwowej osoby prawnej, a była funkcjonariuszem państwowym, odpowiedzialność obciąża Skarb

Państwa (art. 417 k.c.). W rachubę wchodzi także odpowiedzialność solidarna obu tych podmiotów na podstawie art. 441 § 1 k.c.

Z tych powodów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.